

EEDER

 debi Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

Ekim 2022, Cilt 6, Sayı 2

Atıf/Citation: Dinçer,  . (2022). "Ziya Osman Saba'nın Geçen Zaman Şiir Kitabında Günün Vakitleri ve Mevsimler", *Edebi Eleştiri Dergisi*, 6(2), s. 210-223.

Dinçer ÖZTÜRK*

Ziya Osman Saba'nın Geçen Zaman Şiir Kitabında Günün Vakitleri ve Mevsimler**

Times of the Day and Seasons in Ziya Osman Saba's Poetry Book of Elapsed Time

 Z

Türk edebiyatının önemli isimlerinden Ziya Osman Saba, Cumhuriyet dönemi ilk edebiyat topluluğu Yedi Meşaleciler arasında yer alan ve Şiir yazmaktan vazgeçmeyen en etkin altı Őairdendir. Saba, Yedi Meşalecilerden sonra Ahmet Haşim'den aldığı Şiir yoğunluğunu kendine özgü bir Şekilde yorumlayıp edebiyat dünyasında bireysel varlığını sürdürmesi ve Türkçeyi kullanışındaki yeteneğiyle edebiyatımızda kalıcı bir yer edinmiştir. Bu makalede, Şair olarak  n kazanan ve küçük hik ye türünde de eserler veren Ziya Osman Saba'nın soğuk bir ehreden mutlak bir teslimiyete doğru değişimi hakkında bir açıklamaya gidilecektir. Daha sonra da Şiirlerinde zamana dair pek çok kelime kullanan Saba, zamanı döngüsel yönüyle kullanmak suretiyle maziyi, anı ve geleceği bütün olarak ele aldığı *Geçen Zaman* eserindeki Şiirlerinden hareketle günün vakitleri ve mevsimlerin nasıl algılandığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ziya Osman Saba, Yedi Meşale, Geçmiş Zaman, Mutluluk, Cumhuriyet dönemi.

ABSTRACT

Ziya Osman Saba, one of the important names of Turkish literature, is one of the most influential figures of the six poets of the first literary group of the Republic period, Yedi Meşaleciler, who did not give up writing poetry. Saba has gained a permanent place in our literature by interpreting the poetry density he received from Ahmet Haşim in his own unique way after the Seven Torches, maintaining his individual existence in the world of literature and using Turkish language. In this article, an explanation will be made about the change of Ziya Osman Saba, who gained a reputation as a poet and also wrote short stories, from a cold face to an absolute surrender. Later, Saba, who uses many words related to time in his poems, will try to show how the times of the day and the seasons are perceived, based on his poems in the Last Time, in which he deals with the past, the present and the future as a whole by using time in a cyclical way.

Keywords: Ziya Osman Saba, Seven Torches, Past Tense, Happiness, Republican Era.

*Dr. Öğr. Üyesi, Iğdir Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı, dincer_ozturk@hotmail.com ORCID: 0000-0003-0028-7841

** [Araştırma Makalesi] Geliş Tarihi: 23.08.2022 Kabul Tarihi: 04.10.2022 Yayın Tarihi: 25.10.2022 DOI: 10.31465/eeder.1165806

Giriş

Sanatkâr ile dönemin ruhu ve sanat akımları arasında ortak bir ilişki bulunur. Kimi zaman dönem, sanatı şekillendirirken kimi zaman da sanat, dönemin niteliğini belirleyebilir (Gombrich, 1993: 3). Canlılar içerisinde duygu dünyası en çok çeşitlilik gösteren varlık insandır. Bireyler, hassas duygulara sahip oldukları için hislerini/duygularını her zaman dışa yansıtmazlar. Bunu doğrudan ya da dolaylı bir şekilde aktarma çabası içerisine girerler. Tarih boyunca bu çabayı ürüne dönüştürenler, sözlü ve yazılı edebî eserler ortaya koyan edebiyatçılar olmuştur. Nasıl ki bir eser ortaya çıktığı toplumdan bağımsız değilse onu ortaya koyan yazarın geçmişinden tamamen bağımsız değildir. Çünkü eser, uzun bir olgunlaşma neticesinde ortaya çıkar. Bu bağlamda duygularını hatıra ve hayalleriyle dile getiren Ziya Osman Saba, Yedi Meşale grubunun en genç üyesi olarak yaşamını/yaşanmışlıklarını, kaleme aldığı eserlerinde ortaya koyarak adından söz ettirmiş, üslup sahibi bir şair olmuştur. Saba'nın fitratı ile hayatı ve eserleri arasında sıkı bir münasebet vardır. O, şiiri bir sığınak olarak görmüş; geçmişini, anılarını, duygularını burada dile getirmiştir. Bu noktada Ziya Osman Saba'nın şiirleri ve diğer eserleri onun otobiyografisinin kısa bir özeti mahiyetindedir.

Eski İstanbul hayatının zenginliklerini ve kalabalığını bir araya getiren bir yalıda, mesut bir çocuklukla bütün eserlerinin malzemesini ve konularını bulan (Miyasoğlu, 1999: 1), çekingen, ürkek ve içine kapanık bir mizaca (Kaplan, 2019: 454) sahip Saba'nın henüz lise yıllarında yazdığı ilk şiirinde gelecekte umutlu olmayan ve kasvetli bir tablo vardır. Saba'nın ilk şiirlerinde, kalabalık bir aile ortamından sonra yatılı bir okulda yalnız kalmasının ve kendisini terk edilmiş hissetmesinin etkisi görülür (Kanter, 2017: 14-26). Saba'nın şiirleri ile hayatı arasındaki münasebet, 1945 yılından sonra yazdığı şiirlerde önemli bir değişikliğe neden olur. 1945'te yaptığı ikinci evliliği ve bu evlilikten olan çocukları, Saba'ya aile saadetini getirir (Kırcı, 1991: 332) ve şiirlerindeki kasvetli ruh hâli yerini yavaş yavaş yaşama sevincine bırakır (Kanter, 2017: 29).

İlk sanat çalışmalarına annesinin ölümü üzerine başlayan Saba, Yedi Meşale topluluğuna gelinceye kadarki süreçte Türk ve Fransız şairlerinden istifade etmiş, özellikle sembolist şairlere fazlasıyla alaka duymuştur (Miyasoğlu, 1999: 3). O, şiirini oluşturanlar arasında Baudelaire, Mallarme, Regnie ve Rimbaud gibi şairlerden çeviriler yapmıştır (Demirel, 2007: 6). Önceleri Servet-i Fünûn şairlerinin etkisiyle bol sıfatlı ve tasvire ağırlık veren karamsar şiirler yazmıştır. Sonra, ikinci kuşak hece neslinin şiir dilini ve üslubunu kendine yakın bulmuştur. Buna rağmen 1940'tan sonra yayımladığı serbest vezinli şiirlerinde Ziya Osman'ın hep kendine has bir atmosfer kurma çabası içinde olduğu görülür (Miyasoğlu, 1999: 4-5). İlk dönem şiirlerinde büyük bir anne özlemi, kötümserlik, ümitsizlik ve kaçış vardır. Bu durum sanatçının Servet-i Fünûn şairlerinin etkisinde kaldığının da bir kanıtıdır. Ancak bunu tek parametre olarak göstermek doğru değildir. Çünkü başka şairlerden etkilenmesinin yanı sıra şairin yaşadığı duygu durumu da şiirlerinin ana eksenini oluşturur. Bu şiir anlayışı, Servet-i Fünûn döneminden hatta biraz daha geriye gidersek Tanzimat'ın ikinci döneminden gelir. Sonraki dönemlerde şairin kendi sesini oluşturan ve edebî yönünü ortaya koyan şiirler yazdığını görmekteyiz. Bunda Fransız sembolistlerinin etkisi büyüktür.

1. Soğuk Çehre: Ziya Osman Saba

Sanat hayatına lise yıllarında başlayıp ilk şiirlerini Servet-i Fünûn dergisinde yayımlayan, 1928 yılında Yedi Meşale grubu içinde yer alan Ziya Osman Saba, şiirlerinde otobiyografik bilgilere

yer veren şairlerimizdendir. Onun şiirlerinde işlediği konularda genel olarak sıradan bir yaşamın özlemini çeken, mütevazı, utangaç, ılımlı, karamsar ve melankolik bir karakterin yansımaları görülmektedir. Büyük ve kalabalık bir yalıda dünyaya gelen şairin erken yaşta annesini kaybetmesi, akabinde Galatasaray Lisesi'ne yatılı olarak verilmesi onun ruhunda onarılması güç yaralar açmıştır. Terk edilme duygusu beraberinde derin bir yalnızlık, içine kapanma ve melankolik bir ruh hali yaratmıştır. Nitekim eğitim sürecinde içine kapanık bir birey olarak, şiir ve edebiyatla iştiğal ederek avunmaya çalışır (Yüksel, 2006: 16). Şairin yaşadığı bu ruh hali, şiirleri için kaynak oluştururken şiirin kendisi için de sığınak olmuştur. Bu nedenle şairin ilk dönem şiirleri kötümser, melankolik, kısır bir döngü biçimini alan anne özlemi, ölüm ve kaçış gibi çeşitli ruh hallerinin yansımalarını taşımaktadır. Dönemin sosyal, siyasî ve tarihî olayları ile Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati şairlerinin yazıları, onun karakterinin şekillenmesinde büyük etkiye sahip olmuştur. Tüm bu tesirler altında şairin ilk dönem şiirleri onda soğuk bir çehre oluşmasına yol açmıştır.

Yaşanan zamadan memnuniyetsizlik, gerçeklerden kaçış, anne ve babasının erken ölümü gibi soğuk çehreyi oluşturan, çeşitli ruh hallerini gösteren şairin şiirlerinde geçen “karanlık sokaklar, aç köpekler, kanlı aylar, keder, akşam, sonbahar ve yağmur” gibi kelime grupları, şiirde kötümser bir atmosfer yaratmıştır. Bu her şeyi olumsuz görme ruh hali şairde içe kapanma, terk edilme ve sevilme duygusunu geliştirmiştir. Bu duygu durumu içinde Ziya Osman, geldiği yeni ortamda kimseyle bir bağ kuramamış ve yalnızca kendi acısıyla baş başa kalmayı tercih etmiştir. Onun “Kışa Girenken” adlı şiiri bu ruh halini ortaya koyması açısından önemlidir.

“İndirin perdeleri, indirin perdeleri...
Sonbahar ağaçlarda ağlarken yaprak yaprak,
Hışıldayan bu altın yağmuruna dalarak,
Dinleyin içerimde serinleyen kederi” (Saba, 2021: 63).

Şairin ev eşyalarına yüklediği anlam, onun ruh dünyasındaki çıkmazların adeta birer anahtarı olmuştur. Evin eşyası olan perdeler, eve hem bir aidiyet hem de mahremiyet duygusu katmıştır. Özellikle evin içinin görülmesini engellemesi ve içeride yaşananların sadece orada kalmasını sağlaması, yaşanan duyguya bir öznellik ve de özel olma durumu getirmiştir. Özne, yaşadığı duygu durumundan kimsenin haberdar olmasını istememiştir. Böylelikle dış dünyayla bağını koparan şair, kendisiyle baş başa kalmıştır. Bu tavır, kendi benlik arayışına yaptığı sancılı bir yolculuktur. Şiirin devamında çektiği ıstırapı ferahlık veren bir duygu olarak yansıtan şair, yarattığı zıtlıkla bu ıstıraptan hoşlandığını, dolayısıyla bu hâlini kimseyle paylaşmak istemediğini dile getirir.

Şairin gençlik dönemindeki şiirlerinden hareketle doğduğu eve, annesine ve çocukluğuna büyük özlem duyduğu görülmektedir. Bu günlere tekrar dönememenin yarattığı elem, onu derinden sarsmakta ve ümitsizliğe sevk etmektedir. Bu yüzden anılarına ve geçmişine Ahmet Haşim gibi (Yuva, 2009: 1687) sığınan şair, mutluluğu orada arar. Saçlarını okşayan anne parmakları, başını koyup uyumasını bekleyen anne dizi, uyumasını sağlayan anne masalları ve naftalin kokan beyaz anne geceliği, onun hafızasında yer edinmiş güzel anılardır. Ancak şairin bunlardan ayrı kalması, o mesut günleri bir daha yaşayamamış olması ruhunu adeta sarsmıştır. Nitekim “Açmak İstersen Eğer” adlı şiirinde anne özleminin onda yaratmış olduğu derin bir yalnızlık görülmektedir.

“Ömrüm kadar upuzun ve beyaz eteğinle
Bir an gözlerime bak ve uzat ellerini

...
Ah benden her saniye ayrılan için için
Bir sabah ellerini son defa öpmek için
Zayıf parmaklarında günleri sayıyorum” (Saba, 1947: 64).

Şair, bu şiirinde annesine duyduğu özlemi gerçekleşmesi mümkün olmayan arzular içerisinde ifade etmektedir. Annesinin mezarının açılmasını ve beyaz eteğiyle kendisine gelen annesinin uzattığı ellerini öpmeyi arzular ve garip duygular içinde bulunur. “Ömrüm kadar upuzun ve beyaz eteğinle” dizesinde şairin küçük yaşta annesini kaybettiğini ve ondan ayrı çok uzun bir zaman geçtiğini söylemektedir. Buradaki ‘beyaz etek’ tamlaması için aynı zamanda, annesinin kefeni sarılı bedenini kast ettiğini de ifade edebiliriz. Saba, şiirin devamında dolaylı olarak annesinin hastalığına vurgu yapmakta, annesinin zayıf ve cılız parmaklarında ona kavuşmak için günleri saymakta olduğunu ifade etmektedir. Tüm bunlar şairin sürekli ölümü arzulamasına ve bu türden sığınacak bir liman aramasına neden olmuştur. Çünkü o; dün de kalmış, bugünü yaşayamayan ve yarını düşünemeyen bir ruh hali ile sürekli bir anne özlemi çekmiştir. “Yağmurlu Bir Günde” (Saba, 1947: 66), adlı şiirinde geçmişe, anılarına ve annesine duyduğu özlemi dile getiren özne, o günlere dönme iştihayı içerisinde. Fakat bunun gerçekleşmeyeceği düşüncesi hiçbir zaman onu rahat bırakmamaktadır. Bu nedenle onda hep isteyen bir ruh hali vardır. Sanatçının yatılı olarak liseye verilmesinin o günlerde kendisinde meydana getirdiği kötümser ruh halini şair, “Hayat! Ömrüm Boyunca” şiirinde şöyle dile getirmiştir:

“Hayat ömrüm boyunca bana sunduğun keder
Mektep karyolasında sessiz ağlayan çocuk
Biteviye yağmurlu geçip giden o günler
Akşamlarla içimi dolduran o mahzunluk
Rutubetli avlular, koğuşların kasveti
Sabahlara bir sevinç getirmez olan güneş
Yalnız uzak ümitler ve her şeyin hasreti
Öpemediğim anne, bulamadığım kardeş” (Saba, 1947: 80).

Sıcak aile yaşamından rutubetli ve kasvetli bir ortama giren şair, güneşin dahi sevinç getirmekten aciz oluşunu ümitsiz bir şekilde dile getirmektedir. Annesine ve kardeşlerine hasret, yalnız büyüyen bu çocuk, yaşadığı sıkıntılar nedeniyle çevresine kötümser yaklaşmaktadır. Şiirde geçen “keder, yağmur, ağlayan çocuk ve akşam” ifadeleri onun melankolik ve karamsar bir ruh haline büründüğünü gösterir. Onun şiirde çizmiş olduğu çevre dekoru, insan psikolojisinin üzerinde etkili olan akşam vakti ile bir anlam kazanmıştır. Bir yanda ağlayan bir çocuk, günlerce yağın yağmur ve karabasan gibi çöken akşam vaktinin meydana getirdiği atmosferi şairin çocuk ruhunda büyük üzüntü, keder ve soğuk bir çehre yaratmıştır.

“İndir perdeleri şu biten günümüzün
Kapıyı sen kilitle, sen yanı başımda kal!” (Saba, 1947: 65).

Oda, kişilerin kendilerini bulma yolunda icra ettikleri zihinsel ve duygusal faaliyetlerin merkezi (Tuğluk, 2017: 170), varoluşsal bir ilişkidir (Conoğlu, 2009: 493). “Oda” adlı bu şiirinde dışarının keşmekeşliğinden kaçan şair, kapalı bir mekâna sığınmıştır. Mekâna yüklenen değerlerde bireylerin geçmişi önemlidir (Fedai, 2009: 1231). Hüznün ve kederin simgesi olan akşam, burada yerini başka bir hüznün mekânı olan odaya bırakmıştır. Saba, biten günün, aslında onun tükenen umutları olduğunu ifade etmektedir. Çünkü her yeni gün yeni umutlara gebe dir. Ancak perdelerin inmesiyle bu umutlar sönmüş ve şair kendi yalnızlığıyla baş başa kalmıştır. Onun yalnızlığına

saçaklardaki kuşlardan gelen hüznün eşlik etmekte ve bu durum acısını daha da artırmaktadır. Şairin yaşadıklarını kendi ruh dünyasında içselleştirmesi, onun melankolik yapıya ve soğuk çehreye bürünmesine yol açmıştır. Bu ruh hali, yaşamdan zevk almama ve hayatı sürdürmeme gibi karamsar bir tablo ile devam etmiştir. Nitekim 1940 yılında yazdığı “Yaşamak Bundan Sonra” adlı şiir, bu ruh halini yansıtır.

“Yaşamak bundan sonra katlanılmaz eziyet
Bir şey istemiyorum ne teselli ne umut
Hareket edeceğiz, kalbim, dünyayı unut
Dağlar, taşlar elveda; gün, hakkını helal et” (Saba, 1947: 82).

Şiirin başından sonuna kadarki anlatımda, sürdürdüğü hayata devam etmek istemeyen şair, onu mutlu edecek hiçbir şeyi istemez. Çocukluğunu, geçmişini ve anılarını kaybolmuş bir bahara benzeten şair, oraya büyük bir özlem duymakta ve kendini bu şekilde avutur. Ancak bu durum çok uzun sürmez. Çünkü dış dünyadaki sıkıntılar onu iyice içine çeker ve şair, bu durumdan kurtulmak için çareyi şiire sığınmakta bulur. Yaşamının katlanması zor bir eziyet olduğunu ifade eden Saba'nın, ölümü arzuladığı ve bunu yaparken de kalbiyle bir pazarlık halinde olduğu görülür. Çünkü onun yalnızlaşan ve mutsuzlaşan tarafı ölümü isterken ‘kalbim dünyayı unut’ diyecek kadar hayata bağlı olan tarafı ise onu bir ikileme sürükler. Bir çıkmazda olan şair; dağlara, taşlara ve güne veda edecek kadar yalnız kaldığını adeta haykırmaktadır. Şairin ilk döneminde karamsar ve soğuk bir çehreyle 1929 yılında yazmış olduğu “Minareler” adlı şiirinde yaşamış olduğu buhran mısralara şu şekilde dökülmüştür:

“Rabbim seni son defa selamlayacağım...
Mademki tasımda su yerine kum vardır” (Saba, 1947: 40).

Bu şiirde özne, kendisini hayat karşısında yenilgiye uğramış, çaresiz, bedbin ve ümitsiz hissetmektedir. Bu durum, onu kendi hayatına son verme isteğine kadar götürmüş ve o, bu hali “Rabbim seni son defa selamlayacağım” dizesiyle adeta ifşa etmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere şairi bu duygulara götüren çok sebep vardır. Hayat karşısında beklediğini alamayan şair, hayal kırıklığı yaşamış ve bunu da “Mademki tasımda su yerine kum vardır” dizesiyle ifade etmiştir. Hemen arkasından gelen “Bir an avunmak için her yalana kanalım” dizesi ise onun geçmişe sığınmanın boş bir çaba olduğu bilincine eriştiğini göstermektedir. Bu satır, Tevfik Fikret söyleyişinin izlerini de taşımaktadır. Nitekim Tevfik Fikret “Hayat” adlı şiirinde “İnan Haluk ezeli bir şifadır aldanmak” dizesiyle benzer bir anlayışı ortaya koymuştur (Fikret, 2005: 270).

Şairin yukarıda verdiğimiz şiirleri dışında “Merdivenler”, “Gece”, “Ay ve Köpekler”, “Sönen Gözler”, “Gece ve Köpekler” gibi pek çok şiiri, onun her şeye olumsuz yaklaşmasını, mutsuz karamsar ve melankolik durumunu (soğuk çehresini) ortaya koymasından dikkate değerdir. Ancak şairin sadece belli bir dönemini yansıtan bu şiirleri; onun modernizm ideolojisinin şairler üzerinde bıraktığı temel izlerden ölüm (Örgen, 2008: 160) duygusuyla hemhal oluşunu, ölüm karşısındaki sükûnetini ve teslimiyetini büyük bir tefekkürle ortaya koymasını sağlamıştır.

2. Saba'da Mutlak Teslimiyet

Ölüm, yok edici ve değiştirici gücüyle insanları bulunduğu mevcut durumdan başka bir duruma taşır (İlhan, 2012: 99). Hayatının belli bir döneminde karamsar, melankolik ve kötümser olan Ziya Osman Saba, ölüm duygusunu olağan bir durum gibi teslimiyetçi bir bakışla vermiş, mutlak olana karşı koymama anlayışıyla yaklaşmıştır. Bu teslimiyet beraberinde, ona sevecen, mütevazı ve ılımlı bir kişilik de getirmiştir. O, yeryüzündeki her canlıya değer vermiş, sevgiyi ve hoşgörüyü

hayatının merkezine koymuştur. Bu nedenle ilk dönem şiirlerindeki kötümser atmosfer ortadan kalkmış, Yunus anlayışlı ve Mevlana nefesli bir hoşgörü ortaya çıkmıştır. Nitekim Yunus Emre'nin

“Ten fanidir can ölmez, gidenler gene gelmez
Ölür ise ten ölür, canlar ölesi değil” (Kaya, 2009: 38).

dizeleri mutlak bir teslim olmanın izlerini taşımakla beraber, İslami öğretilerin etkisiyle ölümden korkmanın yersiz oluşunu ruhun ölümsüzlüğü ile vurgulamıştır. Aynı durum Saba'nın “Her Sabah Uyanınca” şiirinde şu şekilde görülmektedir:

“Beklemekteyiz, Rabbim, sonunu ömrümüzün
Yarımız burada kaldı, gitti gelmez yarımız” (Saba, 1947: 83).

O, her sabah uyandığında ölen annesini, babasını ve yakınlarını düşünmektedir. Onların geri gelmeyeceğini bilen şair, kendi sonunu beklediğini teslimiyetçi bir eda ile ifade etmektedir. Bu durum, onun mutlak teslimiyete giden yolda mutlak varlığı bilmesi ve ona itaat etmesi ile yakından ilişkilidir.

Şair “Geç Kaldık” adlı şiirinde ise Allah ile samimiyetle konuşarak ona içini dökmektedir. İslami anlayışa göre Allah ile kul arasına kimsenin giremeyeceği düşüncesi, şairde yaratana karşı sonsuz bir güven duygusu yaratmıştır. Bu yüzden o, bütün yaptıklarıyla yaratana hesap vermeye razı oluşunu teslimiyetçi bir tavırla ortaya koymuştur.

“Geç kaldık, Yarab, geç kaldık!..
Şu hayat işte, gök, dallar, gün
Bizi sardı, çok oyalandık
Bırakıp fazlasını ömrün
Koşup sükûnuna ermeye
Koşup sana hesap vermeye
Geç kaldık, Yarab, geç kaldık!” (Saba, 1947: 55).

Şairin sevdiği bir dostu ya da yakını ile konuşur gibi Allah ile konuşması, ondaki boyun eğme, tutumun samimiyete dökülmüş halini verir. Her şeyi ile ona teslim olduğunu ve hesap vermeye geldiğini söyleyen Saba, bunu utangaç bir ruh haliyle vermiştir. Şairin mutlak varlıkla böylesi bir yakınlaşım kurması, şiirlerinin tasavvufi bir anlayışın izlerini taşımasını sağlamıştır. Şair, bu tasavvufi anlayışı da

“Bırakıp fazlasını ömrün
Koşup sükûnuna ermeye” (Saba, 1947: 55)

mısralarıyla ortaya koymuştur. Yukarıdaki şiirinde dünya işlerinin kendilerini oyaladığını ve bu nedenle Allah'ın huzuruna çıkmakta ve ona hesap vermekte geç kaldıklarını belirten Saba, “Rabbim Nihayet Sana” adlı şiirinde ise ölümü dünyadaki hırstan, geçici heveslerden ve kinden kurtuluş yolu olarak görmüş ve rabbine şu şekilde sığınmıştır:

“Rabbim nihayet sana itaat edeceğiz...
Artık ne kin ne haset ne de yaşamak hırsı
Belki bir sabah vakti, belki gece yarısı
Artık nefes almayı bırakıp gideceğiz.
Ben artık korkmuyorum, her şeyde bir hikmet var
Gecenin sonu seher, kışın sonunda bahar
Belki de bir bahçeyi müjdeliyor şu duvar...
Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz” (Saba, 1947: 41).

Ölümü sevdiğine kavuşmanın bir adımı olarak gören Saba, bunu “Her şeyde bir hikmet var” dizesiyle dile getirmektedir. Bu durum onu, ölüm karşısında heyecanlı hale getirmiştir. “Belki de bir bahçeyi müjdeliyor şu duvar” dizesiyle cennete gönderme yapan şair, cenneti anmadan onun güzelliklerini anlatmaya çalışmıştır. Ona göre orada gece değmemiş sema, dalga bilmeyen deniz ve bir ağaç altında bekleyen sevgilisi yani annesi vardır. Şair, çizdiği bu dekorla ölüm duygusunu, Mevlana'nın ‘şeb-i arûs’ dediği bir düğün gecesine yani sevgiliye kavuşma anına dönüştürmüştür. Nitekim şiirin devamında bu heyecanlı duygu hali “çok şükür öleceğiz” dizesiyle mutlak bir teslim olmaya dönüşmüştür. Bu karşı koymama anlayışı ile ilgili olarak Mustafa Şerif Onaran, “Ziya Osman Saba, ölümü özleyen bir gölge gibi yaşadı aramızda. Ölümü bir kurtuluş, bir umut olarak gördü” (Onaran, 2010: 35) der. Ziya Osman Saba’da görülen bu teslim olma anlayışı, ölümü bir kurtuluş olarak görmesine neden olmuştur. Ancak yaşadıkları ve hayatı boyunca uğradığı yıkımlar, bu duyguyu ziyadesiyle yaşamasına yol açmıştır. Bu durum Türk edebiyatının bir diğer önemli şairi olan Mehmet Akif Ersoy’un “Kendim İçin” adlı şiirinde şöyle görülmektedir:

“Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağı
Bana çok görme ilahi, bir avuç toprağını” (Turinay, 2021: 19).

Ziya Osman Saba, mutlak güç sahibi olan Allah’a “Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz” diyecek kadar teslim olmasını dile getirirken Mehmet Akif, aynı güç karşısında ona yalvarmakta ve bir avuç toprağını ondan esirgememesini istemektedir.

“Bu garip dünyada ben yadırgadım yerimi...
Yıllardan sonra bir gün, görüp çektiklerimi
Tanrım bir meleğine emredecek: “yetiştir!” (Saba, 1947: 27).

Estetik değerinden taviz vermeden okurların anlayabileceği şekilde yazan (Kolcu, 2008: 105) Saba, “Ahret” adlı şiirinde çektiği acıların ve ruhunda hissettiği kötümserliğin, onu bu dünyaya ait değilmiş gibi hissettirdiğini ifade etmektedir. Bu duygu beraberinde, yaşamdan zevk almama ve melankolik bir ruh halini getirmiştir. Şair, çektiği acıları gören bir varlığın olduğunu bilmekte ve ona kendini verme “Tanrım bir meleğine emredecek: yetiştir!” dizesiyle dile getirmektedir. Ondaki bir halden diğer hale geçiş durumu, tasavvufi anlamda ‘zühd’ kavramıyla ele alınabilir. Nitekim Mehmet Yavuz Şeker, “Tasavvuf Geleneğinde Kamil Zühdün İki Temel Parametresi: Marifet ve Rıza” adlı makalesinde ‘zühd’ kavramı ile ilgili şöyle demektedir:

“Zühdde, dünyaya, maddeye ve eşyaya tasavvufi kullanımıyla ‘masiva’ya değer vermeme, dünyadan ve dünyalık peşinden koşmaktan yüz çevirme, hayatı ahrete dönük yaşama söz konusudur” (Şeker, 2014: 826).

Bu ifadelerden hareketle Saba'nın dünyadaki yerini yadırgaması ve dünyayı sevmemesi, ona tasavvufi bir yaşam görüntüsü kazandırmıştır. Bahsi geçen şiirin devamında kendini verme daha da derinleşerek devam ettiği dikkat çeker. Ölüm karşısında munis bir tavır takınan şair, ölümü sessiz bir şekilde beklediğini, teneşir tahtasının hayattaki bütün yorgunluğuna ve sıkıntılara son vereceğini büyük bir tefekkür ile dile getirir. Ölümün onun için sondan ziyade bir başlangıç oluşu, ondaki karşı koymamayı gün yüzüne çıkarmış ve ölüm kavramını bir kurtuluş olarak göstermiştir. “Kurban” adlı şiirinde (Saba, 1947: 28), Onun ölüm duygusu ile barışık olduğu, bir tasavvuf ehli gibi mutlak olan sonu beklediği görülür. Ölüm, insan için bir davet, yaşarken bir gün bu davete mutlaka icabet edileceği gerçeği hiçbir vakit akıldan çıkarılmaması gerektiğine inanır. O, ölüm duygusunu korkulandan ziyade beklenene dönüştürerek ölümü olağan bir duygu haline getirmiştir. Mutlak olan güce karşı boyun eğme var oluşu, şairdeki ölüme bakışı değiştirmiştir.

Ölümün soğuk ve karanlık tarafını anlatmaktan ziyade onu güzelleştirmeye çalışması şairin hem sanatına hem de şiirine tasavvufî bir anlam yüklemiştir. O, ölüme adeta estetik bir güzellik katmıştır. Ölümün güzelliği ve gerekliliği; onu metafizik bir ürperme olmaktan çıkarmış, dinî duygularla yumuşatılan mutlak bir karşı koymamaya dönüştürmüştür.

3. Ziya Osman Saba ve Zaman

Tabiat, aşk, mutluluk, yaşama sevinci, ölüm, iman, yalnızlık ve zaman gibi temalar, sanatın temel konuları arasında yer alır. Günün sabah, seher, gündüz, akşam, gece gibi dilimleri tarih boyunca şiirde bolca kullanılmıştır. Şiirde, mecaz anlamlar kazanan bu zamanlar, şairin ruh dünyasını yansıtmıştır. Sabah, seher ve gündüz; genellikle yeniden doğuşu, yeni bir başlangıcı, hayatı, ümidi ve mutluluğu; akşam ve gece ise ölümü, mutsuzluğu, karamsarlığı ve inzivayı çağrıştırır. Yine başka zaman dilimleri olan mevsimler de günün vakitleri gibi farklı çağrışımlar barındırır. Bahar ve yaz; mutluluğu, dirilişi, ümidi, hayatı çağrıştırırken kış ve sonbahar; ölümü, her şeyi kapkara görmeyi, ümitsizliği, içe kapanıklığı çağrıştırır.

Şiirlerinde zamana dair pek çok kelime kullanan Ziya Osman Saba, zamanı döngüsel yönüyle kullanmak suretiyle maziyi, anı ve geleceği bütün olarak ele alır. Onun şiirlerinde vakit ve mevsim adlarının kullanım sıklığı; gün 162, gece 64, akşam 60, sabah 56, bahar 42, güz 30, yaz 27, kış 25 tane şeklindedir (Eraslan 2016: 154-155). Şair 8 şiirinde günün vakitlerini, 9 şiirinde ise mevsimleri izlek olarak kullanmıştır (Eraslan 2016: 162).

Şiirlerinde birçok tema işleyen Saba için anne özlemi, hiç dinmeyen derin bir yalnızlığın ifadesi olmuştur. O, şiirlerinde küçük insanın hayatını ve kendi ruhsal dünyasını, mazisinin etkisiyle yazmıştır. Şiirlerinde ölüm, yaşama sevinci, çocukluk, geçmiş özlemi, kadere boyun eğiş, Allah'a kulluk, ev, aile gibi temaları işlemiştir. Onun şiirlerinde özellikle hayat ile ölüm bir arada bulunur. Hayat ve ölümü bir terkip hâlinde duyumsayan; Yunus anlayışıyla mütevekkil ve mistik bir yaklaşımla ölümü kucaklayan Saba, âdeta içinde yaşadığı anın değil, mâzinin sözcüsü gibidir. Yaşadığı andan mutluluk duymayan Saba, geçmişini bir sığınak olarak görerek, saadeti mazide arar. Saba'nın şiirlerinde geçmişten kalan çocukluk, dertlerin, kederlerin olmadığı bir cennet diyarına ve bir daha geri gelmesi mümkün olmayan mesut, tasasız günlere, uzak kaderlere işaret eder (Kanter, 2017: 9-33).

4. Geçen Zaman Adlı Kitapta Günün Vakitleri ve Mevsimler

Geçen Zaman eserinde, geçmişe duyduğu özlemi dile getiren Saba, geçmişini canlı tutmayı, anılarını unutmamayı istemektedir. Özellikle çocukluk yıllarını hatırlayan, yaşadığını yazan (Kırcı, 2010: 40) şair için çocukluk bir arz-ı mev'uddur (Kanter, 2017: 33). Hatıralar ile yaşamayı isteyen şair, hep geniş ailenin bir evde, bir arada bulunduğu geçmiş günlerin özlemini yaşamaktadır. Şairin evi, huzur ve mutluluk üreten sıcak bir mekân/yuva olarak duyumsamasında çocukluk günlerinde kalabalık ailesiyle birlikte yaşadığı evin inşa ettiği ontik güven duygusunun etkisi söz konusu olmalıdır (Kanter, 2017: 40). Saba, "Geçen Zaman" (1947: 7) şiirinde "Eski geceler, sevdiklerimle dolu odalar..." dizesiyle saadet dolu geceleri, "Güneş, getir bir bayram sabahını" dizesiyle de bütün ailenin bir arada bulunduğu bayram sabahlarını özlediğini ve o günleri tekrar yaşamak isteğini görmekteyiz.

Şair, "Bilemiyorum" (Saba, 1947: 9) şiirinde, geçmişe özlem duymakta, geleceği sorgulamaktadır. Yaşadığı andan hoşnutsuz olan bireyin kendisine çeşitli sığınma ve kaçış alanları bulmasının yansımaları (Kanter, 2017: 35) olarak

“Anıyorum gençliğimi, özlüyorum çocukluğumu
Fakat bilemiyorum yarını”

dizeleri ile geçmişine duyduğu özlemi dile getirmekte, geleceğinden emin olamamaktadır. Mazinin mutlu anları, belirsiz geleceğin önüne geçmektedir. Yine şiirin devamında ontolojik bir bakış açısıyla kendini sorgulayan şair;

“Rabbim! Beni yaratmışsın
İnsan şeklinde görünürüm
Terlerim yazın, üşürüm kışın
Düşünürüm, düşünürüm”

mısralarıyla mevsimlerin üzerindeki etkisini anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda şair, İslami bir inançla bedenın faniliğine ve ruhun ebediliğine ilişkin bir göndermede bulunur (Kanter, 2017:46).

Saba, “İyilik” (Saba, 1947: 10) şiirinde doğanın yaşama sevincine olan etkisini anlatan şair, sabahın olması ile doğanın uyandığını ve kendisinde de yaşama sevincini uyandırdığını anlatmaktadır. “Sabah... Ah şükrederek çıkmak geceden” dizesi ile gecenin bitmesini şükretme vesilesi olarak, sabahın başlamasını ise bir sevinç olarak görmektedir. “Sabah, beliren evim, bahçeler ve sen” diyerek gecenin örttüğü ama sabahın görünür kıldığı anılarını belirtmektedir. Sabahı yeni bir başlangıç olarak gören şair, “Bir yol başlıyor gibi ümitli, rahat/Tanrım! Bu sabah içim senin eserin” mısralarıyla bu durumu yaratan Tanrı'ya minnettardır. Şair günü nasıl yeni bir başlangıç, umut olarak algılıyorsa “Şu bahar, mavi gökler, yeşil sükûn” dizesinde de baharı öyle algılamıştır. Bahar, şairin içine huzur vermekte ve yaşama isteği uyandırmaktadır. O, baharı tabiatın kuş, koyun, kırlar, çimenler, ağaçlar, dereler gibi diğer unsurları ile bir bütün olarak vererek yaşama sevincini tenasüp ile pekiştirmektedir.

“Bahar Beklerken Yazılmış Şiir”de (Saba, 1947: 12) o, baharı eser adı olarak kullanmıştır. Pastoral unsurlarla örölü bu şiirde bahar, bir ümit metaforu olarak nitelendirmiştir. “Bir sabah dökülecek baharların baharı”, “Bu bahar yalnız mesut günler taşımaktadır”, “Bu bahar güleceğiz en içten bir sevinçle” mısralarında şairin bahara duyduğu arzuyu görmekteyiz. Bahar mevsimi, baharı çağrıştıran gökyüzü, ufuk, deniz, tomurcuk, su, yeşil, çayır, koyun gibi sözcükler vasıtasıyla vurgulanmıştır. Şair, şiirde sabah ile baharı denk tutmuş; bahara yüklediği anlamı “Göreceğiz bir sabah yeşil tomurcukları” dizesinde sabaha yüklemiştir. Sabah da tıpkı bahar gibi yeni şeylere gebedir, doğanın uyanması ile günün uyanması hep yeni ümitleri de uyandıracaktır.

Ziya Osman Saba “Artık Yaşamak İçin” (Saba, 1947: 13) şiirinde, yaşama sevincini dile getirir. Baharı, sabahı, akşamı hep sevinç dolu zamanlar olarak tahayyül etmektedir: “Geceler mehtapları ve gündüzler seheri”, “Çıkacak önümüze beyaz dallarda bahar”, “Tekrar yaşayacağız ümitli sabahları”, “Kol kola, sükûn dolu akşam gezmelerini” Akşam ve gece, genel olarak olumsuz duyguları çağrıştırsa da bu şiirde şaire mutlu zamanları hatırlatmaktadır. “Beyaz Ev” (Saba, 1947: 14) şiirinde şair, hayalini kurduğu evi ve bu evin içindeki aile hayatını tasvir eder. Bir mutluluk mekânı olarak betimlediği evi, umudu çağrıştıran imgelerle bütünler (Kanter, 2017: 42). Bu ev “Gece, penceresinden sızacak ışık/Kışın tütecek bacası”, “Açık panjurlardan o gün dolacak gündüz” şeklindedir. Gece ve kış, şiirde genellikle yalnızlığı, kimsesizliği ifade etmektedir. Işığı yanmayan, bacası tütmeyen bir ev, adeta yokluğa mahkûm olmuştur; ancak şairin betimlediği evde pencereden ışık sızıyor, baca tütüyor ve panjurlardan gün doluyor. Şairin tahayyül ettiği ev, günün/yılın her zamanında hayat belirtilerine sahip bir mekândır. “Çocukluğum” (Saba, 1947:

17) şiirinde, çocukluğuna duyduğu özlemi dile getirmektedir. Mutluluklarını, üzüntülerini ve ‘her bir şeyim’ olarak ifade ettiği çocukluğunu “O sabahlar, o geceler” dizesi ile zamana bağlayarak genellemektedir. Sabahı ve geceyi bir bütün olarak değerlendiren şair, günün her anını özlediğini belirtmektedir. “Beraber” (Saba, 1947: 23) adlı şiirinde şair, yaşayamadığı şeylerin özlemini çekmektedir. İştten çıkıp eve gelen bir kocanın karısı tarafından karşılanması ve aralarındaki diyaloglar şeklinde gelişen şiirde zaman döngüsel olarak verilmektedir. “Bütün Saadetler Mümkündür” (Saba, 1947: 37) adlı şiirde, sevdiğine kavuşmayı “Bahar, kuşlar, gündüz” dizesiyle bahar mevsimi ve gündüz üzerinden ifade eden şair, “Ebedî bir sabahta buluşmamız bir daha” mısraları ile bütün sevenlerin yine bir sabahta kavuşacağını belirtir. Burada Saba, baharı, sabahı ve gündüzü kavuşma zamanı olarak tahayyül eder.

“Ölümler” (Saba, 1947: 19) adlı şiirinde, ölmüş olan sevdiklerine seslenir, onlara duyduğu özlemi dile getirir. Her nereye baksa ölen sevdiklerini hatırlayan şair, onların yokluğunu “Artık gündüzleriniz gece” dizesiyle ifade ederek yokluklarını gece ile özdeşleştirmiştir. “Ne Oldu” (Saba, 1947: 24) şiirinde, karısına duyulan özlemi dile getiren şair, “Ne oldu o geceler, eski akşamlarımız” sorusu vesilesiyle eşi ile geçirdiği mutlu geceleri ve akşamları hatırlamaktadır. Karısıyla geçirdiği güzel günleri “Ben diyeyim kış şarkısı, sen de yaz türküsü” ifadesi ile mevsimler üzerinden tarif etmektedir. “Nasıl Anmazsın” (Saba, 1947: 26) şiirinde yine geçmişe duyduğu özlemi dile getiren şair, “Bahçemizde ılık, uzayan günlerdi yaz/Bir beyaz âlemde kış” dizeleri ile geçmiş özlemini, güvenli ve beyaz zamanların hâkim olduğu mukaddes (Kanter, 2017: 36) yaz ve kış mevsimleri üzerinden ifade etmiştir. Yaz günleri şairin yaşadığı mutlulukla koşut olarak uzayıp gitmekte ve tıpkı mutluluğu gibi beyaz, saf olan kış mevsimi ayrı bir dünya olmaktadır. “Kurban” (Saba, 1947: 28) şiirinde, tam bir teslimiyet içinde ölümü beklemektedir. “En geniş bir sabahı düşünerek her gece/Ben, Tanrım şuracıkta bekliyorum günümü” dizeleriyle ölümü sonsuz bir sabah, yani aydınlık olarak düşünmüştür. Genellikle sabah, yaşamı ifade ederken gece, ölümü ifade etmektedir. Burada hayatın gece ile ölümün sabah ile verilmesi genel duruma aykırıdır. Saba, düğün gecesini bekleyen mutasavvıf bir ruhla ölüm ve zaman ilişkisini işlemiştir. “Güz” (Saba, 1947: 29) şiirinde, diğer pek çok eserde üstü kapalı olarak verilen bir durum açık şekilde ifade edilmiştir. Şiirin ilk bendinde ifade edilen çiçeğin renginin solması, kuşun şarkısının bitmesi, suyun durgun, yolun tenha olması, tahtanın tabut yapılması gibi ifadeler kişiyi kışa yani ölüme hazırlamıştır. Ardından şair, “Bahar ümit yerine, ey kış içimde korkun” dizesinde baharın ümit, kışın ise korku getirdiğini söylemiştir. Şairin ikinci evliliğini yaptığı (1945) ve ilk çocuğunun olduğu yıllara denk gelen şiir, şairin bahar-kış ikilemini anlamlı kılar. “Rabbim Nihayet Sana” (Saba, 1947: 30) şiirinde ölüm karşısındaki tutumunu ortaya koyan şair; ölümü bahtiyarlık, aydınlık, temizlik olarak görür. Tam bir teslimiyet içinde olan şair, ölümün ne zaman geleceğinin bilinmezliğini “Belki bir sabah vakti, belki gece yarısı” dizesiyle, ölümün yeni bir başlangıç oluşunu da “Gecenin sonu seher, kışın sonunda bahar” dizesiyle dile getirir. “Minareler” (Saba, 1947: 40) şiirinde ölümü arzulayan şair, “Rabbim, ben bu sabah da Rabbim, ben yine sağım” dizesiyle ölmediği için sitem etmektedir. O, “Yarın başka bir güne erişecekler gibi/Uzun minarelere bu gece tırmanalım” diyerek ölümün gece gelmesini isteyip sabahı görmek istememektedir. Şair, ölüm ve hayat kavramlarını yine sabah ve gece ile sembolize etmektedir. “Kavuşmalar” (Saba, 1947: 58) başlıklı şiirde ölüm temasını işleyen şair, ölüm vesilesiyle sevenlerin kavuştuklarını düşünmektedir. “Çünkü o henüz küçükken annesi ve diğer yakınları ölmüştür. O da sevdiklerini özledikçe ve baş edemediği dertlerinden bunaldıkça Allah’a, öte dünyaya ve ölüme sığınmaya başlamıştır” (Miyasoğlu, 1999: 8). Bu nedendir ki Saba, “Korku

dolu gecemiz tertemiz seherine/Kış içinde yılımız umulmaz baharına” dizelerinde hayatı gece ve kış, ölümü ise seher ve bahar ile ilişkilendirmiştir. “Kuyular” (Saba, 1947: 70) adlı şiirde, hayattan kaçan ve ölüme yaklaşan şair, kuyuların içinde kaybolmak ister. İçinin karanlığı ile kuyuların karanlığını bir tutar, kuyuların karanlığını daha da pekiştirmek için geceden yararlanır; “Her gece karanlıkla dolarken bütün sular” dizesiyle gece-karanlık-kuyu arasında tenasüp yapar.

Her Akşamki Yolumda (Saba, 1947: 33) başlıklı şiirde, hayattan yorulup Allah’a sığınarak münzevi bir hayat yaşamak isteyen birisi karşımıza çıkmaktadır: “Her akşamki yoluma kaybolmuş gidiyorum/Her akşamdan vücudum bu akşam daha yorgun/Öyle istiyorum ki bu akşam biraz sükûn/Bir cami eşliğinde yatıversem diyorum.” O; akşamı, kaçış için en uygun zaman dilimi olarak görür; çünkü akşam insanın diğer her şeyden saklanması için en uygun zamandır. Allah’a daha yakın yaşamak ve sonsuz sessizliği dinlemek isteyen şair, “Bu akşam artık seni anmayan İstanbul’un/Bomboş bir camiinde yaşamak istiyorum” der.

Saba, “Şehir Üstünden Yükselen Ay” (Saba, 1947: 41) adlı şiirde, kasvetli bir şehir tasviri yapar ve “Ey şehir, isyanların nasıl yatıştı yer yer/Sen şimdi kaybolurken gecelerin sisinde” dizlerinde şehrin gözlerden kaybolmasını sisli bir geceyle anlatır. “Sabah” (Saba, 1947: 44) şiirinde, sabah ile geceyi karşılaştıran şair, “Sükûn dolu gecene Rabbim, doymadık henüz” diyerek geceyi huzur olarak, “Sabahınla her rüya yine kalacak yarı” dizesiyle sabahı, huzuru dağıtan zaman olarak görür. Sabahın olmasıyla insanların dertlerinin belirginleştiğini, güneşin ‘sarı bir duman gibi’ şehre yayıldığını ifade eder. Ona göre “Sabah, insanlara gerçek hayatın monotonluğunu ve sorumluluklarını hissettirir” (Koşar, 2009: 9). “İyi Sabah” (Saba, 1947: 52) adlı şiirde şair, mutluluğun geldiği zamanı “Bu sabah kapımı çalan ilkbahar” şeklinde ifade eder, mutluluğun ilkbaharla ve sabah geldiğini belirir.

Şair, “Yaz Öğlesi” (Saba, 1947: 53) şiirinde, yaşama sevincini dile getirir. Yaz mevsimini huzur, dinginlik olarak algılar. “Yaz öğlesi... Bir havuz, fiskiyenin oyunu”, “Yaz öğlesi... Yemyeşil bahçelerin sükûnu” dizeleriyle tarif ettiği yaz mevsimini, yaz mevsiminin çağrıştırdığı havuz, fiskiye, yeşil bahçe, sükûn kelimeler ile de verir. “Söz konusu mevsimde tabiat, durgun ve huzurlu bir şekilde anlatılır. Yarı insan, yarı keçi şeklinde tasvir edilen Yunan mitolojisindeki kır ve çoban tanrısı Pan’ın insan ve hayvanların uyuduğu ıssız yaz öğlelerinde kavalını çalarak uyandırmasına da gönderme yapılır” (Koşar, 2009: 28). “Kışa Girerken” (Saba, 1947: 62) adlı şiirinde şair, inziva temasını işlemekte ve kış mevsiminin yaklaşmasından mutluluk duymaktadır. Şair, “Sonbahar ağaçlarda ağlarken yaprak yaprak”; “Sonbahar, ölen günle basamakta duruyor” dizeleriyle sonbaharın yavaş yavaş bittiğini ve kışın gelmekte olduğunu ifade etmektedir. Kışın başlaması ile artık dış dünyayla ilişkisini koparan şair, evin içine kapanmayı tercih etmektedir. Şair, kış mevsimini kendi iç dünyasına dönmek için uygun bir zaman olarak algılamaktadır. “Bu Vakitsiz Giden Yaz” (Saba, 1947: 71) adlı şiirinde şair, yaz mevsiminin bitmesinden üzüntü duymakta, “Bu vakitsiz giden yaz, erken inen akşamla” diyerek yazın erken bitmesinden, akşamın ise erken gelmesinden dolayı sitemde bulunmaktadır. Burada şair, yaz ile mutluluğu ilişkilendirmiş ve mutluluğun kısa sürdüğünü belirtmiş, akşam ile hüznü ilişkilendirerek hüznün erken geldiğini ifade etmiştir. “Beyaz” (Saba, 1947: 72) başlıklı şiirde, kış mevsiminin bitmesi ile heyecanını “Kış bitti... Uzaklarda ilk ümitler gibi yaz/Duyuyorum bu sabah, kış içimden çıkalı/İçimin dört duvarı bembeyaz badanalı” şeklinde dile getiren şair, yeni ümitlerini “Bahar pınarlarından içime damlayan su” dizesiyle bahar mevsimine bağlamıştır. “Hayat! Ömrüm Boyunca” (Saba, 1947: 80) adlı şiirinde Saba, melankolik bir tavır takınmış, burada yine günün vakitlerinden

yararlanmıştı. Şiirinin bütününe hâkim olan “keder, sessiz ağlayan çocuk, yağmurlu geçip giden günler, rutubetli avlular, kasvetli koşuşlar, uzak ümitler, öpemediğim annem, bulamadığım kardeş” gibi ifadeler, “Akşamlarla içimi dolduran o mahzunluk” kalıbının kaynağını oluşturmaktadır. Şair, akşamların getirdiği mutsuzluktan kurtulmak için “Sabahlara bir sevinç getirmez olan güneş” demek suretiyle bütün mutsuzlukların dağılacağı zaman olan sabahı beklemektedir.

Sonuç

Ziya Osman Saba, tahrir hayatının başlangıcında şiirlerini, Servet-i Fünûn edebiyatının etkisiyle “Yağmurlu Bir Günde”, “Sessizlik”, “Gitmek” ve “Kuyular” başlıklı şiirlerini oluşturmuş ve bu dönemin tasvir üslubunu kullanmıştır. Daha sonra bu üslubundan vazgeçip, öze dönük sade bir tavır ile şiirlerini kaleme almıştır. Şiirlerindeki sadelik ve sıradanlıktan ziyade manzumelerinin arka planındaki derin manalar dikkat çeker. Çünkü o şiirle tıpkı gelenekteki “az sözle çok şey anlatma” üslubunu yakalamıştır. Şiirlerinde çatışmadan çok, bir iç dünyasını yansıtmaya çabası görülür.

Düşünen, duyan, yaşayan ve yazan biri olarak fikirde ve sanatta toplumun vicdanı olan Saba'nın hayatının, çocukluğundan itibaren dünyayı ve insanı derin bir teemmül ve tefekkür vasıtasıyla kavrama şeklinde geçtiğini söyleyebiliriz. Burada manzumelere zaman zaviyesinden bakıldığında Saba'nın, şiirlerinde zamanı ve zamanın kısımlarını kimi zaman tema olarak seçmesine karşın, onda genellikle bir imge şeklinde görülür. Onun şiirlerinde günün vakitleri ve mevsimler hem şiir geleneğinde kullanıldığı hem de aksi anlama geldiği gibi yer almıştır. Günün vakitleri ve mevsimlerle alakalı temaları şiirlerinde kendine has bir duygu ve düşünüşle ifade eden şair, o anda yaşadığı duygu durumuna göre zaman ifade eden kelimelere anlamlar yüklemiştir. 1945'ten önce yazdığı şiirlerde kullandığı zamanla ilgili kelimeler; genellikle çocukluğa dönüş, maziye hatırlama ve ölüm manalarını taşıırken 1945 yılından sonra yazdığı şiirlerinde yaşama sevinci, yeni umutlar, mutluluklar anlamlarına gelmektedir. Bu bağlamda onun şiirlerinde kendi geçmişine dönmesindeki önemli etkenin, günün vakitleri ve mevsimlerle kurduğu bağ ve anlam ilişkisi olduğu düşünülebilir.

Şiirlerinden hareketle soğuk çehre olarak nitelendirilen Ziya Osman Saba, sonradan ortaya koymuş olduğu boyun eğme ile bu soğuk çehreyi dağıtmış; mütevazı, ılımlı ve utangaç bir kişilik sergilemiştir. Öyle ki ilk olarak çocuk yaşta annesini kaybetmesi ve yatılı olarak Galatasaray Lisesi'ne verilmesi onun yalnız ve mutsuz bir kişilik sergilemesine neden olmuştur. Şair, ilk dönem şiirlerinin çoğunda, mutsuz, umutsuz, melankolik, her şeye menfî bakan bir ruh hali ortaya koymuştur. Bunda şüphesiz yaşadıklarının etkisi olmakla beraber dönemin şartlarının da tesiri olmuştur. *Geçen Zaman* eserinde, geçmişe duyduğu özlemi dile getiren Saba, geçmişi canlı tutmayı, anılarını unutmamayı istemiştir. Bu bağlamda şiirlerinde, geçmişi canlandırabilme, okuyucunun iç dünyasında yeniden yaşatabilme gücüne ve hissettirdiği edebiyat duygusuna dikkat çekmiştir. Hatıralarla yaşamayı arzulayan şair, geçmiş günlerin, saadet dolu gecelerin özlemine çekmiştir.

Canlılık, samimiyet ve daima yenilik ilkesiyle yola çıkan Yedi Meşale topluluğunun sanat anlayışına sonuna kadar bağlı kalan Saba, hem şiirlerine hem de hikâyelerine kendi hayatını aksettirmiştir. Saba'nın eserleri kronolojik bir okumaya tabi tutulursa kendi hayat serencamı ile eserlerinin içeriğinin ne derece örtüştüğü rahatlıkla görülebilir. O, şiiri bir sığınak olarak görmüş;

geçmişini, anılarını, duygularını burada dile getirmiştir. Ziya Osman Saba, günün vakitleri ve mevsimler ait izlenimlerini *Geçmiş Zaman* adlı kitapta dile getirirken, “Baharı Beklerken Yazılmış Şiir”, “Bu Vakitsiz Giden Yaz”, “Güz” ve “Kışa Girerken” Mevsimlerdeki değişim ve dönüşümleri olduğu gibi vermektense içinde bulunduğu ruh haline göre dile getirmiştir. Ontolojik bir bakış açısıyla kendisini sorgulayan Ziya Osman Saba, şiirlerinde kendini homojen ve kronolojik bir düzen içerisinde ilerleyen zamanın bölümlerinde anlatırken ilkbahar mevsimi ile çocukluğunu ve gençliğini, betimlemeye çalışmıştır. Şair, çocukluğunu, geçmişini ve anılarını kaybolmuş bir bahara benzetererek, oraya büyük bir özlem duymuştur. Yaz mevsimini huzur, dinginlik olarak algılamıştır. Yaz ve kış mevsimleri arasında kalan güz mevsimini hayatın geçiciliğine benzetmiştir. Kış mevsimi ise saflığı, masumiyeti ve temizliği simgelemiştir. “Her Akşamki Yolumda”, “Akşam”, “Her Akşam Bu Odada”, “Her Sabah Uyanınca”, “İyi Sabah”, “Bu Sakin Öğle Vakti”, şiirlerinde günün vakitlerinin ihtiva ettiği duygu durumlarından sabah vakti kimi zaman yeni bir başlangıcı kimi zaman ölümü, öğle vakti, sakinliği ve dinginliği çağrıştırmıştır. Genellikle sükûn kavramıyla verilmeye çalışılan akşam vakti ise yorgunluk, sesizlik, mahzunluk, ömrün sonu gibi durumlarla verilmiştir.

Kaynakça

- Çonoğlu, S. (2009). “Ziya Osman Saba'nın Yurdu: Ev”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/3 Spring, s. 492-511.
- Demirel, S. (2007). *Ziya Osman Saba'nın Şiirinde Ev*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Türk Edebiyatı Bölümü, Ankara.
- Fedai, Ö. (2009). “Ziya Osman Saba ve Sabri Esat Siyavuşgil'in Şiirlerinde Aidiyet Duygusu ve Mekân Düşüncesi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8 Fall, s. 1229-1252.
- Fikret, T. (2005). *Rûbab-ı Şikeste*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Gombrich, E. H. (1993). *Sanatın Öyküsü*, (Çev. B. Cömert), İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.
- İlhan, N. (2012). “Gülten Akın Şiirinde Kent, Göç ve Gecekondu Algısı”, *TEKE Dergisi*, Sayı 1/4, s. 85-106.
- Kanter, B. (2017). “*Sılası Yitik*” Münzevi Ziya Osman Saba, Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları.
- Kaplan, M. (2019). *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaya, D. (2009). *Yunus Emre ve Seçme Beyitler*, Sivas: Vilayet Kitabevi.
- Kırcı, M. (1991). *Ziya Osman Saba (Hayatı- Eserleri-Sanatu)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Samsun.
- Kırcı, M. (2010). *Hüzünlü Anlar Fotoğrafçısı Ziya Osman Saba*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kolcu, A. İ. (2008). *Edebiyat Kuramları*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Miyasoğlu, M. (1999). *Ziya Osman Saba*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Onaran, M. Ş. (2010). “100. Doğum yılında Ziya Osman Saba'yı Anımsamak”, *Varlık Dergisi*, S. 1230, s. 35-38.
- Örgen, E. (2008). “1940 Sonrası Türk Şiirinde Ölüm”, *TÜBAR-XXIV-/2008-Güz*, s. 159-175.
- Saba, Z. O. (1947). *Geçen Zaman*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Şeker, M. Y. (2014). “Tasavvuf Geleneğinde Kamil Zühüdün İki Temel Parametresi: Marifet ve Rıza”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 4, s. 824-839.

- Tuğluk, A. (2017). “Bir Mahremiyet Mekânı Olarak Servet-i Fünûn Romanında Oda”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S. 54, s. 169-179.
- Turinay, N. (2021). *İstiklal Marşı'nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı Safahat*, Ankara: TBMM Yayını.
- Yardım, M. N. (2004). *Ziya Osman Saba Sevgisi*, İstanbul: Nesil Yayınları.
- Yuva, H. (2009). “Türk Şiirinde Zaman Teminin Değişimi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 /1-II Winter, s. 1653-1717.
- Yüksel, B. (2006). “Ziya Osman Saba ve Dergilerde Saklı Kalmış Şiirleri”, *Bilig*, S. 38, s. 15-34.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.